
Üks kuri teiste seas – „äri ilma moraalita“.

26. veebruar 2021

1925. aastal hakkas ringlema nimekiri seitsmest sotsiaalsest patust, mille järgi üheks kurjaks teiste seas on „äri ilma moraalita“. Tuleb tõdeda, et kõik seitse sotsiaalset pattu on aktuaalsed ka täna. Kuigi paljud väärtused on aja jooksul selgemaks räägitud, siis rahvusvaheliste korporatsioonide moraalikompass kiilub aeg-ajalt ikka kinni.

Sotsiaalsus laiemalt omab aga tänapäeva ettevõtluses suurt tähendust. Uued ärimudelid otsivad võimalust sotsiaalsete probleemide lahendamiseks. Üksiku inimese probleemist kasvavad üha

sagedamini välja uued üleilmsed ettevõtted. Ärimaailm leiab suuremat tuge sotsiaal- ja käitumisteadustest, et paremini sättida suhteid oma klientidega. Need otsingud puudutavad ka finantssektorit.

Sotsiaalsusel on ka territoriaalne mõõde

Kui kapitalil ei ole rahvast, siis seni kuni on rahvas, on tal siiski kapital. See kapital vajab hoidmist, edasi kandmist ja täiendavat finantseerimist. Väidetakse, et geograafia ei lakka ärisuhetes olemast ka siis, kui see kolib internetti. Antropoloogiast rääkimata. Isegi kui riigipiirid hägustuvad, siis kohalikud jooned jäävad alati. Kui Valdur Mikita („Lingvistiline mets“) sõnul võib Tartu Maraton eestlasele olla identiteedi küsimus, siis vähemalt hoomatavas tulevikus Tonga saarele murdmaasuuski müüa ei õnnestu.

Rahvusvahelises järelevalvajate foorumis näen, kuidas pangandus võib kohaliku kogukonnaga olla väga sügavalt põimunud. See puudutab ärisuhteid, aga näiteks ka kohaliku kultuuri- ja spordielu toetamist. Vahel ollakse nii sügaval, et makseraskustesse sattunud panga alla vett laskmine ei tule seal kõne allagi. Tehakse kõik selleks, et olukord kuidagi päästa, isegi kui panga elustamine käib maksumaksja enda rahaga. Sageli on siis selliste pankade tagataskud ka keskmiselt tühjemad.

Panganduse sügavust ühiskonnas ei ole lihtne mõõta. Mõne arvates näitavad seda kõige paremini erinevad suhtarvud panga kasumisse. Et mida suurem on panga kasum, siis teadagi kelle arvelt see tuleb. Teine aga loeb staadionilt kokku kõik sportlased, kelle särki kaunistab panga logo. Kolmanda sõnul tuleks seda hoopis mõõta kilomeetrites, mis jäävad panga ja selle omaniku vahele. Raske on ka viimasele lõpuni vastu vaielda, sest omavaheline kaugus indiviidide vahel on sotsiaalseid suhteid käsitlevas teaduses ju täiesti omal kohal.

Ka järelevalves tõstavad peab sotsiaalsed teemad

Sotsiaalsust tuleb üha enam otsesõnu sisse finantsvaldkonna regulatsioonidesse. Näiteks sotsiaalselt vastutustundlik laenamine. Laenuvõtja kaitsmine finantsjärelevalve ülesandena on üldlevinuna alles värske nähtus, ehkki kristlik Euroopa tunneb seda sotsiaalset põhimõtet juba aastasadu - „laenake ilma tagasi lootmata ...“ (Lk 6:35-36). Pead tõstavad regulatsioonides uued teemad nagu sotsiaalselt vastutav, keskkonda säästev investeerimine ning nendest põhimõtetest lähtuv finantsasutuse juhtimine. Ärme alahinda neid teemasid. Kui need maha magada, lööb see ükshetk samamoodi jalust nagu finantssektorit tabanud rahapesu skandaalid.

Sotsiaalne teadlikkus ja hoolivus on kiiresti kasvamas. See on pankadele samuti väljakutseks. Ühiskond hoolib üha enam sellest, et finantsasutused ei peseks musta raha, et need ei finantseeriks keskkonnale kahjulikke äriprojekte. Kliendile läheb see kõik üha enam korda. Ta ei soovi nende teemade vastu ükskõiksust üles näitavate pankadega tegemist teha, töötaja ei taha sellises pangas tulevikus töötada. Finantssektori normidele vastamine ei ole pankurile kaugeltki ainus garantii, et ennast hädast eemal hoida.

Sotsiaalsus on oluliseks eelduseks ka finantsasutuse riskijuhtimise organisatsioonis. Kui panga juht riskide juhtimisel asjakohast kultuuri ei pihusta, võib prügikasti visata kõik pankade süsteemid ja kontrollid. Kui juht oma käitumisega eeskujuks ei ole, siis selliselt on eduks riskide juhtimisel üsna vähe perspektiivi. Kultuuri ja käitumise ette näitamise kohustus on üha enam saamas tööriistaks ka finantsjärelevalvaja portfellis.

Riskide juhtimine eeldab sotsiaalsust. Et riski mõõta, tuleb kliendist aru saada, tema ärikaasust mõista. See tähendab suhtlemist, mis vajab omakorda aega ja kannatust. Kui sa ei suhtle, siis sa aru ei saa. Kui väga kõrge riski võib pelgalt tunde pealt läbi lõigata, siis sealt edasi läheb juba märksa

keerulisemaks. Suhtlemata ei ole võimalik head ega halba eristada. Avatud majanduses, kus Eesti ettevõtte iga järgmine tehing viib juba piiri taha, vajab see asjakohast oskust. Halvasti töötaval riskijuhtimise lahenditel on alati tähtaeg.

Rahapesu tõkestamise nõuetes on meil kõige sotsiaalsem reegel. See on kohustus klienti tuvastada näost-näku. Tundes hästi meid tabanud rahapesu tüpoloogiaid, siis pilkude vahetamine ei hoia üldjuhul rahapesu ära. See ei ole kaugeltki kõige tõhusam viis rahapesu vastu võitlemisel. Küll võib see reegel Eestist eemal hoida finantsasutused, kes soovivad end Eestisse asutada. Nõuete täitmine vajab siin täiendavat pingutust. Nii võib liigne sotsiaalsus ja pealetükkimine ka eemale peletada.

Seega sotsiaalseid aspekte on tänapäeva ärimudelites palju. Startup ettevõtte, mille idee lähtub inimeste sotsiaalsetest vajadustest, täidab vahel nii mõnegi tühimiku, kus traditsiooniline lahend on inimese tänavale jätnud. On oluline, et me väikeses riigis avatud meelt ettevõtluses toetame ning erinevaid lahendeid julgustame. Kui me seda ei tee, siis väikesel turul võivad valikud ahtaks muutuda. Kontsentratsioonil võivad ühiskonnale olla ebameeldivad tagajärjed.

Pank peab säilitama ettevõtluses vereringe ka raske haiguse korral

Mark Twain'i arvates laenab pankur sulle vihmavarju kui päike paistab, aga soovib seda sinult kohe tagasi, kui vihma sadama hakkab. Kirjanik saab endale liialdusi lubada. Ta vajutab sõnaga lugeja sotsiaalsele närville nii tugevalt, et kindlasti valus hakkaks. Päril elu on mitmetahulisem. Pankur ja järelevalvaja on iga päev raskete valikute ees. Nendest otsustest, vahel ka kalkidest, sõltub, kas ettevõtja või inimese hoius on piisavalt kaitstud, aga kõige laiemalt ka turult saadava raha hind.

Pangandus on omanäoline valdkond, kus ühe äriettevõtte klientide huvid võivad olla üsna vastandlikud. Annad ühes kohas järele, kandub risk teise. Külmad kalkulatsioonid laenuvõtja suhtes soosivad hoiustajat. Liiga soojad suhted laenuvõtjatega võivad vähendada panga kapitaliseeritust. Pank peab selle juures oma kapitali juhtima nii, et ta suudaks vastu pidada ka kõige keerulisemad ajad, säilitama ettevõtluses vereringe ka kõige raskema haiguse korral, suutma hoiuse igal ajal välja maksta.

Kogutud kapital võib ise olla eelduseks, et sedasama sotsiaalsust omakorda võimaldada. Näiteks võib siin tuua Covid-19 pandeemiast tekkinud olustiku, kus kapitali juhtimise nõuetes tehti järelevalvajate poolt olulisi leevendusi. See võimaldas pankadel inimestele anda maksepuhkusi, otsustada üldkohaldatavaid laenumoratooriume. Selliste leevenduste eelduseks on aga pankade endi poolt varem kogutud kapitalipuhvrite olemasolu. Kui neid ei oleks varem kogutud, poleks ka ruumi selliseks solidaarsuseks.

Pankade tugevus väikesel turul on väga oluline. Sotsiaalsetel eksperimentidel hoiustaja rahaga on kindlasti oma kindlad piirid. Kuid alahinnata ei saa ka neid ühiskondi, kus kohalik rahvatantsurühm võibki panga pankrotti ajada. Seda sildistatakse ka kui lõuna- ja põhjamaa lähenemist. See ei käi ainult panganduse kohta. On nende ilmakaartega kuidas on, kuid erinevatel kultuuridel on omad nõrkused ja tugevused. Igalt poolt on midagi juurde õppida, kui seda tehakse kehtivate normide piires, ilma et seejuures tuleks äärmustesse minna.

Siin põhjalas teame me seda tegelikult väga hästi, et ilma soojuseta ei saa ka meie hakkama. Juba selle kandi iidse saagad kirjutasi, et kuskil lõunas on kuum ja leegitsev riik, mis pillub põhja poole oma sädemeid ja tulekübemeid, mis teeb elamise ka karmis pakases võimalikuks. Vahest soojendab see üles ka finantssektori kõige kalgimad südamed, tuues ühiskonnale ja selle liikmetele lahendid, mis on paremas tasakaalus ning hoiab ära moraaltu äri, mis nagu elu näitab, võib ühiskonda pikalt ja valusalt lüüa.

Andre Nõmm